

9.

10.

11.

12.

- 1) Helyesen: 2) helyesen: 3) eredetileg: *e* (sajtóhiba);
 4) fölösleges hangjegy; 5) kéziratós javítás: 6) kézirással.

Vargha Kálmán

MÓRICZ ZSIGMOND KIADATLAN LEVELEI

I.

Móricz Zsigmond 1927 áprilisában, második felesége, Simonyi Mária színművésznő társaságában előadókörúton volt Szlovenszkóban. A csehszlovákiai magyar diákok baloldali, demokratikus mozgalma, a Sarló hívta meg Móriczot. Ők rendezték, ők szervezték az előadó körutat is. Móricz aktuális irodalmi problémákról beszélt az előadókörút állomásain, valamint egyes helyeken Adyról tartott előadást és novellát olvasott fel.

Mind a sarlósok, mind Móricz Zsigmond szempontjából nagy jelentősége volt ennek a találkozásnak. Móricz hazaérkezése után példaképnek állította a hazai magyar ifjúság elé a

csehszlovákiai magyar diákok demokratikus mozgalmát. Három év múlva, 1930-ban a sarlósok újra meghívták Móriczot, ekkor Prágában is előadást tartott. A hazaérkezése után megjelent újabb nyilatkozatai demokratikus szellemükkel kihívták a szélsőjobboldali sajtó éles támadását Móricz ellen. A sajtótámadások nyomán több vármegye tisztikara megbélyegző nyilatkozatot bocsátott ki Móricz ellen. (Móricz csehszlovákiai útjainak történetét és a nyilatkozatokat követő vitákat feldolgoztam *Adalékok Móricz Zsigmond csehszlovákiai útjaihoz és kapcsolataihoz* c. tanulmányomban amely az *Irodalomtörténet* c. folyóirat 1957. évfolyamában jelent meg.)

Az 1927-es előadókörúton Somos Elemér szerkesztő, akkor még egyetemi hallgató kalauzolta a sarlósok megbízásából Móriczékat. Az előadókörút után Móricz így számol be az együtt töltött napok tapasztalatairól a *Pesti Napló* hasábjain: „Hozzánk be volt osztva egy fiatal diák, aki végigkísért, mint a központ kiküldöttje és sokkal pontosabban s megbízhatóbban végezte azt a sok apró elintéznivalót, ami egy ilyen útnál előfordul, mint egy impresszárió. Soha nem fogadott el főlem semmit. Volt egy eset, hogy az ő szobaszámláját az enyémhez csatolta a szálloda, s természetesen kifizettem: visszatérítette. Akkor megkérdeztem tőle, ő hogy számolja el a költségeit a körút jövedelméből? Kiderült, hogy ő egy nagyon szerény átalányösszeget kapott az egész útra, a két hétre. Egy olyan összeget, hogy csak akkor tudott kijönni belőle, ha nem használt szállodát csak végső esetben, lehetőleg egy-egy helybeli barátjánál szállott meg. . . Imponált nekem. Eszembejutott az a vidéki küldöttség, amely a fiatal főherceget hívta meg védnöknek, s mikor ezt elintézni deputációban eljöttek a főherceghez s a főherceg az azt mondta — hogy valami udvariasságot mondjon —: „Nehéz volt az út?” — azt felelte: „Dehogy kérem, mi első osztályon utazunk.” (Az új generáció, Pesti Napló, 1927. 89. sz.)

Az alábbiakban közöljük Móricz Zsigmond Somos Elemérhez írt leveleit.
Az első levél az úti program egyes állomásait tisztázza.

1.

Kedves Barátom,

elfogadom azt a programot, hogy április

2. Komárom
3. Érsekújvár
5. Pozsony, két előadás
7. Léva
9. Losonc
10. Rimaszombat
12. Rozsnyó

Lehet ez alapon tárgyalni, de meg kell mondani, hogy esetleg történhet eltérés a naptól. Ilyen gyors és fárasztó úton eshet előre láthatatlan eset is. De reméljük nem lesz baj.

Beutazási engedélyem általában nincs. Ha a felolvasásokat engedélyezik, akkor a vizumot remélem megadják. De a felolvasási engedély a fontos, ezt kell idejében kérni és megszerezni. Remélem a magyar képviselők gondoskodnak Rólatok.

Rimaszombatról volt itt valaki, akinek a nevét elfeledtem, azt hiszem újságíró Pesten, — aki érdeklődött, — neki is azt mondtam, hogy szívesen, ha lehet.

Nem tudom, beenged-e az ottani hatóság. Itt ugyanis felolvasásokat tartok. Igaz, olyan politikamentesen, hogy a *Magyarság* meg is támadt. Mert én nem foglalkozom mással, csak a magyar lélek őserőinek föltárással. Bizonyos embereknek, politikusoknak ez kevés. De itt minden felolvasást roppant lelkesedés fogad.

Szeretettel üdvözöllek mindannyiatokat

Móricz Zs.

Bp. 1927. II. 15.
IV. Fővámtér 2.

A következő levél már az előkészületek előrehaladtáról ad hírt:

2.

Budapest 1927. III. 10.
IV. Fővámtér 2.

Kedves Elemér,

itt küldöm a két napi műsort. Az első nap teljesen az enyém, a magam anyaga. A második nap nagyon érdekes szintén, mert Adyról olyan személyes emlékezéseket fogok elbeszélni, ami bizonyosan nagyon érdekelné fogja a hallgatókat. Novellisztikus formában mondom el az emlékeimet. Szintén a második műsorban lesz egy könnyű s mégis tartalmas lecke, az újabb költészetéről s arról a kérdésről, hogy az öregek mért nem értik meg a fiatalokat.

Ami levelednek részleteit illeti: Ha a rimaszombati urak ragaszkodnak ahhoz, hogy ők rendezzék az estet, azt csak meg kell köszönni, mert úgy hiszem ez még inkább biztosítja az est sikerét s azt, hogy a prágai diákoknak haszna lesz a dologból.

Az elhelyezkedésre vonatkozólag: én azt kérem, hogy mindenütt szállodában legyen a lakásunk. Az út annyira fárasztó, hogy az ember nem teheti ki magát annak, hogy a családokra tekintettel legyen. Kell egy független hely, ahol elbújhat az ember, ahogy akar. Az idegek nagyon kimerülnek ilyenkor. Mi délután mindig alszunk s este korán fekszünk, 12 után nem maradunk fenn.

Ebédre, vagy vacsorára meghívást esetleg, azt szívesen fogadunk el, mert az jó, ha az ember hall s beszél emberekkel.

Egy kis dologról értesítheted az embereket, arról, hogy én autogrammot nem adok, de könyveimbe szívesen bele írom a nevemet. Kivéve három könyvet: a *Hét krajcárt*, a *Harmatos rózsát* és a *Légy jó mindhaláligot*.

Most hirtelen talán nincs is más mondanivalóm,

szeretettel üdvözöl őreg barátod.

Bevezető szavaidat természetesen nemcsak szívesen látom, de szükségesnek is tartom

Móricz Zs.

A rimaszombati est sikerével kapcsolatban a prágai diákok hasznára vonatkozó célzás arra utal, hogy ha a rimaszombati vezetőkörök rendezik az estet, többen jelennek majd meg az előadáson és több lesz a bevétel, amelynek jelentős részét a prágai magyar diákok javára ajánlotta fel Móricz. A *Hét krajcár* és a *Légy jó mindhalálig* kötetekbe azért nem akart Móricz dedikációt írni, mert e két könyvvel édesanyját ajándékozta meg, mintegy neki ajánlotta ezeket a gyermekkori emlékeket idéző műveket. A *Harmatos rózsá* első kiadásában pedig első feleségének, Holics Jankának szóló nyomtatott ajánlás olvasható. Egyébként ismerünk olyan *Légy jó mindhalálig* példányt, amelyet mégis dedikált Móricz, nyilván nem tudván ellenállni a baráti kéréseknek.

3.

Bp. 1927. VI. 29.

IV. Fővámtér 2.

Kedves Elemérem!

Leveledet megkaptuk s köszönet!

Ami a jubileumot illeti, — csak annyit, hogy én minden személyi kultusznak ellensége vagyok. Annak, hogy a pesti diákság jubilálását elfogadtam, fontos oka volt. Az, hogy a mai fiatalok ez alkalommal jelentek meg először egy fölszabadult és egészséges akcióval. Szegényeknek igen nehezen ment s tőlem nem lett volna szép, ha az *építő diákság* szeretetét el nem fogadom. De nálatok ez lényegben lefolyt, mikor ifjúság s a szüleik egyforma szeretettel jöttek el a felolvasásaimra. Nincs értelme, egyéni hiúság jeliséje alatt folytatni a testvériséget.

Arról azonban lehet szó, hogy a jövő télen néhány felolvasást tartunk. Természetesen valahogy szép és tisztességes cél érdekében most is.

Aug. 3-án Ótátrafűreden leszünk s remélem valahogy találkozunk. Szeretettel üdvözlünk és öllelek, feleségem is a legkedvesebb hozzád

őreg bátyád

Móricz Zs.

1927 május 21-én, Budapesten a főiskolai ifjúság ünnepélyt rendezett a Zeneakadémián Móricz 25 éves írói jubileuma alkalmából. Ennek hírére vetik fel a csehszlovákiai magyar fiatalok egy hasonló ünnepély rendezésének gondolatát, de Móricz levelében elveti ezt a tervet. A következő levél már tizenhárom évvel későbbi időből való:

4.

Kedves Barátom,

a legnagyobb tisztességnek tekintem felszólításodat, hogy írjak az *Esti Ujság*ba. Kölcsonben felkérlek benneteket, hogy ti meg írjatok a *Kelet Népe*be. Mi itt azt a politikai jelszót tűztük ki: NE POLITIZÁLJ: ÉPÍTKEZZ! Ebben a jegyben kulturális, gazdasági és szociális gondolatokkal foglalkozunk. Mikor a magyar sorskérdésekkel viaskodunk, — egyben az emberiség sorsproblémái a programunk.

Leányfalu
1940. X. 27.

Szeretettel köszönt
Móricz Zs.

A *Kelet Népe* szerkesztésének lelkes időszakából való ez a levél. Móricz szinte az egész ország „írástudó” értelmiségét meg akarta nyerni folyóiratához munkatársnak, hozzászólónak, vagy legalább olvasónak. Hívó szavát eljuttatta a szomszéd államokban élő magyar értelmiségi réteg tagjaihoz is, az ő segítségükre is számított. A *Kelet Népe* jelszavában („Ne politizálj: építkezz!”) egyrészt Móricz elhatárolódási szándéka nyilatkozik meg az akkori hivatalos, jobboldali politikával szemben, másrészt egy bizonyos visszahúzódsági szándék is érezhető e jelszó mögött, amely Móricz politikai csalódásából származik. Móricz ebben az időszakban, már a második világháború kitörése után, mint szerkesztő is sokat küszködve a háborús cenzúrával, úgy látta, hogy a lapjában hirdetett reformtörekvéseket könnyebb lesz az adott körülmények között megvalósítani, ha programját nem kapcsolja össze politikai kérdésekkel. Ilyen értelemben nevezi a „ne politizálj: építkezz!” jelmondatot *politikai* jelszónak. A Pozsonyban megjelent *Esti Újságnak* *Atalaktulás* c. írását küldte el Móricz.

II.

Az 1930-as évek elején, egyik csehszlovákiai útja során Móricz a Liptószentmiklós közelében levő Benedikova (Benedekfalva) községben is megfordult. Többek közt Istók Zoltán törvényszéki bírónál is járt és érdeklődött, hogy a környéken levő családi levéltárakban nem őriznek-e valahol olyan okiratokat, amelyek Bethlen Gábor erdélyi fejedelem hadműveleteivel kapcsolatosak: Nyilván az *Erdély-trilógia* utolsó kötetének anyagához keresett Móricz újabb dokumentumokat. Istók akkor nem tudott még ilyen dokumentumokról, de később felhívta egyik műgyűjtő barátja, Thuránszky István figyelmét arra, hogy Móricz olyan okleveleket keres, amelyekben Bethlen Gáborral kapcsolatos nyomok találhatóak. Thuránszkyknak 30 ezer oklevelet tartalmazó levéltára volt a lipitói Ivahuová községben. Thuránszky Budapesten jártakor felvette a kapcsolatot Móriczsal és több oklevelet kölcsön adott az írónak. Móricz 1934-ben küldi vissza az okleveleket, azok kivételével, amelyek Bethlen Gáborral kapcsolatosak.

5.

Kedves Barátom,

hála Istennek, végre abban a helyzetben vagyok, hogy megküldhetem Neked kedves és becses okirataidat. Gondolhatod, milyen öröm volt, mikor megtaláltam. El sem vesztett, mégis megvan, mondhatom a közmondással. Azért nem bírtam egy teljes évig meglelni, mert a helyén volt. Borzasztó már, mi van a fejemmel. Pár éve egy egész regényt vesztettem így el. Meg kellett újra írnom és most az is előkerült. Az íróasztalomtól egy méternyi távolságból. S most két szövegben van meg a *Rokonok*. Óriási különbség van a kettő között.

No, csakhogy ez is megvan s küldhetem. Azért kellett pár napot várnom a küldéssel, mert be akartam szerezni a *Tündérbert* mellékelt példányát, ami már ritkaság számba megy. Fogadd tőlem igaz hálám s köszönetem mellett. Ha a regény többi kötetei megjelennek, azokat is megküldöm.

Ennek fejében szíves engedélyedet kérem, hogy a Bethlen Gábor levelét még itt tartsam, míg be nem fejezem az írást. Nagyon megörültem, hogy most megláttam, mert a memoriám tévedett. Úgy emlékeztem hogy csak a G. betűje van rajta, pedig ki van írva tisztán, hogy G abriel Princeps. Az zavarta az emlékemet, hogy a G. tényleg külön van írva.

Mellékelem a következő leveleket:

1. 1665. Sigismundus Thoekoely
2. 1682. Emericus Thököly
3. 1685. „ ”
4. 1703. Károlyi Sándor
5. 1704. Rákóczy Ferencz
6. 1709. Ottlik György

A hetedik, a Bethlen Gábor 1629-iki levele még nálam van. Ezzel maradok szeretettel készségecs híved
Leányfalu 1934 július 5.

Móricz Zs.